
MER JOOS VAN GHISTELE, DE GROTE REIZIGER

Joos van Ghistele werd geboren te Gent in 1446. Zijn vader Gerard van Ghistele was schepen van Gent in 1441 en werd in 1449 benoemd door hertog Filips de Goede tot groot-baljuw van Gent.

Een botsing tussen de politiek van Filips de Goede, die de vorstelijke macht wilde versterken en de politiek van Gent, dat wenste de gemeentelijke vrijheden te behouden was onvermijdelijk. Toen Gent in 1447 weigerde gevolg te geven aan het verzoek van de hertog een belasting van 18 groten per zak zout te heffen ten voordele van de hertog, was de breuk tussen hertog en de stad Gent volledig. Gerard van Ghistele koos natuurlijk de partij van de hertog en werd door de stad Gent verbannen (zie Fris blz. 115). Gerard van Ghistele verbleef nu op zijn kasteel Moere in Zuiddorpe (in Zeeuws Vlaanderen ten zuiden van Axel). In 1477 zal Gerard van Ghistele opnieuw lid worden van de schepenbank te Gent.

De jonge Joos van Ghistele verbleef aan het Bourgondisch hof en werd

er ridder geslagen in 1477.

De tijden van de kruistochten waren al lang voorbij. (Zesde kruistocht 1248-1254 en zevende kruistocht 1270 beide geleid door Lodewijk IX of Lodewijk de Heilige van Frankrijk). Toch bleef er nog een verlangen Jerusalem van de Turken te bevrijden. (poging in 1396 waaraan Jan zonder Vrees deelnam). Hier kunnen we ook herinneren aan de Fantazeneed van Filips de Goede in 1454 te Rijsel. In de vijftiende eeuw werden in de adellijke milieus reizen naar het Heilig Land een modeverschijnsel met als gevolg reisbeschrijvingen vol wonderlijke verhalen. Dit was mogelijk door de zeer gebrekkige kennis van de aardrijkskunde en de geringe taalkennis. Herinneren we ook aan de wonderlijke verhalen over Johannes de Presbyter, in de Middeleeuwen ook genoemd Pape Jan, die volgens de overleveringen een Christelijk vorst was, die in de 12° eeuw over een rijk in Oost-Azië regeerde; in de dertiende eeuw ging deze sage over naar Abessinië.

Joos van Ghistele moet zeker reisverhalen hebben gelezen. In 1481 besluit hij samen met de kapelaan Jan van Quisthout van Hulst een reis te ondernemen naar Palestina. Een reis in die tijd vergde natuurlijk heel wat voorbereiding (o.a. aankopen van reisbrieven of kredietbrieven bij Lombarden : alzo moest minder geld worden mede genomen, want de wegen waren onveilig en kon men toch alzo over het nodige geld beschikken. Vergelijk met de huidige Travellers checks. Onze reizigers vertrokken uit Zuiddorpe op 15 september 1481 en kwamen eerst nog naar Gent om wat inkopen te doen; van hier ging de reis over Aken, Keulen naar Rome.

De lange reis duurde drie jaar en negen maand; pas in de zomer van 1485 waren onze reizigers terug te Antwerpen. De lange reis wordt beschreven in het boek :

“Voyage van Mer Joos van Ghistele oft anders :

’t excellent, groot, zelzaam ende vreemd voyage, ghedaen bij wijlent, edelen ende weerden heere Mher Joos van Ghistele, in zijnen levne, riddere, heere van Axele, van Maelstade ende van den Moere en tanderen tijden viermaelen voorschepene van Ghendt; tracterende van veelderande wonderlicke ende vreemde dijnghen, gheobserveerd over d’zee in de landen van Slavonien, Griecken, Turckien, Candien, Rhodes ende Cijpers, voorts ooc in den lande van beloften, Assirien, Arabien, Egypten, Ethiopien, Barbarien, Indien, Perssen, Meden, Caldeen ende Tartarien : met der gelegenthede der zelve landen ende meer andere plaetsen, insulen, ende steden van Europen, Asien en Affrijken.”

Het manuscript was in handen gekomen van Filips van Liedekerke,

die gehuwd was met een kleindochter van Joos van Ghistele en werd gedrukt te Gent bij Henri Van den Keere wonende in de Onderstraat, in het oud huis van de drukker Josse Lambrecht. Een eerste uitgave verscheen in 1557, een tweede in 1563. Een derde uitgave verscheen in 1572 uitgegeven door wed. G. Van Salenson te Gent, maar gedrukt te Antwerpen.

Het reisverhaal bevat acht boeken (= hoofdstukken). In het eerste boek geeft de schrijver wenken in verband met de reisvoorbereiding, over het voedsel, de kledij en enkele inlichtingen over de bevolking van de te bezoeken streken (Mohammedanen, Nestorianen, Grieken, Jacobieten, Armeniërs, Joden). In het tweede boek komt het verhaal van de reis langs Rome, Venetië, Albanië naar Jerusalem. Soms trekt men met andere reizigers verder. In het Heilig Land rijdt men met ezels en bezoekt Betlehem, de Dode zee, Hebron. In het derde boek gaat de reis van Gaza door de woestijn naar Egypte, per schip trekt men naar Alexandrië en onze reizigers bezoeken nog Kairo en Heliopolis. Als gids hebben ze een mammeluk. In het vierde boek gaat de reis over de Rode zee naar Arabië; onze moedige reizigers hebben een tolk aangeworven en vergezellen een karavaan. Na een tocht langs de berg Sinä en het koninkrijk Aden wordt teruggekeerd naar Alexandrië. Er wordt van hier vertrokken in het vijfde boek om een bezoek te brengen aan Cyprus en verder tot Syrië. In het zesde boek wordt Syrië en Antiochië bezocht; op sommige plaatsen kunnen onze reizigers logeren bij Venetianen, die hier verblijven voor hun handelszaken. In het zevende boek gaat de reis nog verder naar Perzië en wordt de Tigris afgevaren. Over Cyprus wordt teruggekeerd naar Constantinopel. Het achtste boek vertelt de terugkeer, echter niet langs de kortste weg: men trekt langs Kreta, Lepanto, Malta, Tunis, Genua. Van hier wordt te paard gereden naar Venetië en nu naar Vlaanderen over Bazel en Keulen naar Antwerpen, waar onze reizigers aankomen in de zomer van 1485.

Waarom deed Jos van Ghistele deze lange, moeilijke en gevaarlijke reis? Volgens het voorwoord van de drukker werd de reis gemaakt "uut puurder devotiën" en om beter deze nog wel weinig bekende streken te leren kennen.

Na zijn terugkeer werd Joos van Ghistele lid van de schepenbank te Gent en in 1492 werd hij groot-baljuw. (Fris blz. 149) Hij overleed vermoedelijk omstreeks 1520.

Het reisverhaal van Joos van Ghistele is een van de nauwkeurigste uit die tijd, maar was weinig bekend door de gebruikte taal.

M. VANBERGEN

NOTEN

- (1) A.G.B. Schayes : Notice sur un ouvrage flamand rare et curieux intitulé ...; in "Messenger des sciences et des arts" 1836.
 - (2) Ferd. Vanderhaeghen : Bibliographie gantoise. Deel I blz. 162.
 - (3) Jules de Saint-Genois : Les voyageurs belges du XIIIe au XVIIe siècle.
 - (4) P. Dieleman : De Groote Reiziger Mer Joos van Ghistele. (1932)
 - (5) Een heruitgave van het reisverhaal verscheen in 1936 : Aug. Vanhoutte : Voyage naar den Lande van belofte. Joos van Ghistele (Antwerpen 1936).
-